

Številka: 51002-19/2015/8

Datum: 23. 7. 2015

Odgovor na pobudo Komisije Državnega Sveta za mednarodne odnose in evropske zadeve v zvezi s prostotrgovinskimi sporazumi

Komisija Državnega sveta za mednarodne odnose in evropske zadeve (v nadaljnjem besedilu: komisija) je na Državni svet Republike Slovenije posredovala pobudo za proučitev vprašanja, ali je vključitev mehanizma za reševanje sporov med investitorjem in državo (v nadaljnjem besedilu: ISDS) v Obsežni gospodarski in trgovinski sporazum med Evropsko Unijo in Kanado (v nadaljnjem besedilu: CETA) in, v Čezatlantsko partnerstvo za trgovino in investicije med Evropsko Unijo in Združenimi državami Amerike (v nadaljnjem besedilu: TTIP) ter v Sporazum o trgovini s storitvami (v nadaljnjem besedilu: TiSA) v skladu z interesi Republike Slovenije.

Državni svet Republike Slovenije je skladno z 97. členom Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09, 101/10 in 6/14) pod številko: 008-12/14-18 z dne 25.2.2015 sprejel sklep, s katerim pobudo Komisije podpira in hkrati Vlado Republike Slovenije poziva, da se upošteva interese Republike Slovenije opredeli do vprašanja vključitve ISDS v CETA in TTIP in TiSA.

Vlada Republike Slovenije v zvezi z zgoraj posredovano pobudo podaja naslednji odgovor:

Sporazumi o spodbujanju in zaščiti investicij (v nadaljnjem besedilu: BIT) so bilateralni sporazumi, ki na vzajemni osnovi tujim investicijam zagotavljajo mednarodno pravno zaščito in varnost. Kljub temu, da imajo tuje investicije relativno velik pomen za mednarodno gospodarsko sodelovanje, pa njihove zaščite še vedno ni bilo mogoče urediti na multilateralni ravni. Najbližje temu je bil Multilateralni sporazum o investicijah v okviru OECD (pogajanja so potekala od leta 1995 do 1998), ki pa ni bil sprejet, ker je bilo v zaključni fazi pogajanj ugotovljeno, da zaradi visokih standardov zaščite tujih investicij posega v suverenost posameznih držav.

BIT so pomemben instrument investicijske politike tako za bolj kot tudi za manj razvite države. Bolj razvite države BIT uporabljajo kot spodbudo za »izvoz« kapitala in svojim investitorjem zagotavljajo zaščito pred tveganji povezanimi z nestabilnim političnim in gospodarskim okoljem ter z nezadostnim zaupanjem v neodvisnost sodstva ter jih ščiti pred komercialnimi in pred nekomercialnimi riziki. Manj razvite države pa vidijo namen sklepanja BIT v povečanem prilivu tujih investicij in kot sredstvo za preoblikovanje gospodarskih politik v smeri večje konkurenčnosti gospodarstva in okrepljene integracije v globalno gospodarstvo.

Med pomembnejše določbe BIT spada zagotavljanje nacionalne obravnave, obravnave po načelu največjih ugodnosti, prost transfer kapitala in vseh dohodkov povezanih z investicijo, povračilo odškodnine v primeru direktne in indirektna razlastitve, zagotavljanje pravične in enakopravne obravnave, t.i. »sun set« klavzula, ki BIT v primeru odpovedi sporazuma

podaljšuje veljavnost še za v BIT določenem časovnem obdobju ter mehanizem ISDS. Nespoštovanje teh načel ima za državo pogodbenico lahko velike materialno pravne posledice. Določba ISDS v BIT tujemu investitorju zagotavlja direkten dostop do arbitraže in je pravno gledano analogna arbitražnemu dogovoru, katerega morata stranki doseči, če želita spor v reševanje predložiti pred arbitražno sodišče. Če investitor oceni, da so mu bile kršene pravice na podlagi BIT, lahko neposredno od države zahteva povračilo škode, ki naj bi mu bila povzročena zaradi kršitve določb sporazuma.

Oblikovanje stališča Republike Slovenije do vključitve ISDS v sporazume-evolucija

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo spremlja postopke sprejemanja sporazumov o spodbujanju in zaščiti investicij ter v tej zvezi koordinira stališča ostalih organov, pripravlja informacije in pridobiva pooblastila za zastopanje stališče Republike Slovenije.

Vlada RS se je s sklepom št. 51002-47/2014/15 z dne 8.1.2015 seznanila z Informacijo o pogajanjih za sklenitev CETA, o TTIP in o TiSA. Omenjena informacija se nanaša tudi na ISDS, do katerega je bil izpostavljen zadržan pristop. V tem okviru je Vlada RS s sklepom št. 54908-7/2015/4 z dne 18.3.2015 sprejela izhodišča za udeležbo na Neformalnem svetu Evropske unije za zunanje odnose in trgovino (Riga, 24. in 25. 3. 2015), v katerih je izrazila podporo pogajanjem za sklenitev TTIP, vendar brez poseganja v okoljske, socialne, delavske, zdravstvene in druge standarde EU in držav članic EU. Nadalje je v izhodiščih izpostavljeno, da se RS zavzema za uravnotežen sporazum in za popolno transparentnost pogajalskega procesa, ter opozarja na mešano naravo sporazuma, kar ima za posledico, da morajo biti investicijski sporazumi ratificirani tudi v nacionalnih parlamentih v državah članicah EU.

Glede uvedbe ISDS v TTIP je RS glede na izhodiščni koncept izrazila zadržke, saj meni, da ni razlogov za dvom v vladavino prava in v neodvisnost nacionalnih sodišč ter v ustrezno delovanje in ustrezno stopnjo razvitosti sodnih sistemov in ustreznega sodnega varstva. Sam mehanizem bi poleg omejitev suverenosti pri določanju zakonodajnega okvira lahko prinesel negativne posledice glede pravne varnosti, pravne predvidljivosti in sistema zaščite pravic. Splošni cilj, ki ga zasleduje RS pri oblikovanju stališča do vključitve poglavja o zaščiti investicij in o ISDS je, da mora sporazum zagotavljati slovenskim investitorjem v ZDA takšen nivo obravnave in zaščite, pravne in dejanske, kot jo ameriškim investitorjem zagotavlja Slovenija. Določila sporazuma morajo biti transparentna in na vzajemni osnovi zagotavljati učinkovit in uravnotežen obseg pravne in dejanske zaščite investitorjev in države.

Prav tako je Vlada RS s sklepom št. BXL 54920-4/2015/4 z dne 29.4.2015 potrdila predhodno sprejeta izhodišča, ker zaradi prekinitve pogajanj o investicijskem delu sporazuma napredka v pogajanjih ni bilo.

Na zasedanju Sveta za zunanje zadeve v formatu ministrov za trgovino, ki je potekal 7. maja 2015, v Bruslju, je komisarka Malmström predstavila konceptualni dokument z naslovom »Naložbe v TTIP in širše-podlaga za reformo«, ki ga je Evropska komisija dan pred tem že predstavila v Evropskem parlamentu.

Evropska komisija je konceptualni dokument pripravila na podlagi rezultatov javne razprave o vključitvi področja zaščite investicij in ISDS v TTIP, ki so bili zelo negativni, saj je 97% odgovorov odklonilnih. Zasnovala ga je precej široko, saj je poleg štirih področij, ki so bila v javni razpravi označena kot najbolj problematična (pravica do pravnega urejanja v javnem interesu, ustanovitev in delovanje arbitražnih tribunalov, pritožbeni mehanizem, razmerja med domačimi sodišči in ISDS), vključila tudi razmišljanja o reformi investicijske politike kot take in oblikovanje stalnega mednarodnega investicijskega sodišča. Dokument najprej navaja potrebo po reformi tradicionalnega pristopa o zaščiti investicij in uporabi ISDS. Ugotavlja, da morajo države ohraniti možnost doseganja legitimnih političnih ciljev, sistem reševanja sporov pa mora biti pravičen in neodvisen. Nadalje najprej povzema dejansko stopnjo zaščite investicij in rešitve, ki so vključene v CETA sporazum ter Sporazum o prosti trgovini med EU in Singapurjem, v nadaljevanju pa izpostavlja odprta vprašanja ter kot zaključek primeroma navaja potencialne možne izboljšave obstoječega sistema ISDS in investicijske politike.

Komisarka za trgovino je tudi povedala, da naj bi bil predlog besedila poglavja o investicijah v TTIP pripravljen do poletja, pogajanja za področje investicij, ki so bila začasno prekinjena, pa naj bi se nadaljevala septembra letos.

Glede na to, da je tudi Evropska komisija ugotovila, da obstoječi sistem ni več uporabljiv, zato je napovedala reformo področja zaščite investicij in ISDS. Ker formalni predlog Evropske komisije še ni pripravljen, Vlada RS še ni mogla oblikovati končnega stališča glede vključitve ISDS v TTIP in CETA. Je pa na svoji redni seji dne 12.6.2015 obravnavala dokument »Naložbe v TTIP in širše – podlaga za reformo« in s sklepom št. 54916-7/2015/3 z dne 12.6.2015 sprejela stališče, da ima RS vsebinski, splošni in proučitveni pridržek do posameznih elementov, ki jih Evropska komisija predlaga kot možne načine reforme investicijske politike EU in do celotnega investicijskega poglavja v sporazumu o Čezatlantskem partnerstvu za trgovino in investicije med EU in ZDA.

Republika Slovenija tudi ocenjuje, da dokument ne prinaša bistvene nadgradnje obstoječega sistema zaščite investicij in odpira številna vprašanja zato je potrebna poglobljena razprava na ekspertni ravni ob upoštevanju dejstva, da investicijska politika ni v izključni pristojnosti EU. Nekatera ključna področja zaščite in tudi reguliranja določenih oblik investicij so še vedno v pristojnosti držav članic EU, zato so investicijski sporazumi in sporazumi o prosti trgovini, ki vsebujejo določbe o zaščiti investicij, v deljeni pristojnosti in morajo biti ratificirani tako s strani Evropskega parlamenta kot tudi parlamentov držav članic EU.

Republika Slovenija pričakuje, da se stališče do podelitve mandata za sklepanje sporazuma, ki vključuje določbe o zaščiti investicij, oblikuje sprotno, primeroma in ne kot splošno pravilo in je odvisno od presoje o ustreznosti zaščite investicij na podlagi nacionalne zakonodaje in na podlagi članstva v mednarodnih organizacijah oziroma od tega, kakšno dodatno varstvo se investicijam zagotavlja s sklenitvijo investicijskega sporazuma. To je pomembno tudi z vidika pravne varnosti. Če se ugotovi, da je sklenitev investicijskega sporazuma smiselna in upravičena, se naknadno presodi, ali je vključitev ISDS upravičena oziroma, ali je v interesu Republike Slovenije. Praviloma se šteje, da mehanizem ISDS ni upravičen, kar predvsem velja za sporazume z državami članicami OECD, razen če predlagatelj dovolj argumentirano in natančno obrazloži tako potrebo, ki temelji na nezaupanju v pravičnost in integriteto sodnega sistema in/ali v katerih na nobeni drugi mednarodno pravni podlagi investicije ne uživajo ustrezne zaščite in varnosti, ne ustrezne ravni pravne zaščite in stopnje zaupanja ter vladavine prava. Upoštevana so bila tudi stališča sindikatov in nevladnih organizacij.

Vlada Republike Slovenije je predlog stališča, oblikovanega na podlagi podrobne strokovne preučitve konceptualnega dokumenta posredovala v odločanje Državnemu zboru.

Širše ozadje o zgodovinskem razvoju BIT, izkušnjah Republike Slovenije in vsebini zaščite investicij v TTIP, CETA in TiSA

Zgodovinski razvoj BIT:

Standardi zaščite tujih investicij v BIT so se zgodovinsko gledano spreminjali, oz. so se sprotno prilagajali spreminjajočim se gospodarskim razmeram, ki so svoj vrhunec dosege v zadnjih 15 letih z vse naglejšimi procesi globalizacije gospodarstva. Zanimivo je, da statistični podatki ne kažejo na korelacijo med sklenjenimi BIT in večjim obsegom prilivov iz naslova tujih vlaganj, (glavna prednost sklenjenih BIT je v tem, da investitorjem dajejo pozitiven signal, da so njihove investicije v državah, ki imajo sklenjene BIT dobrodošle in dobronamerno obravnavane in da v državah gostiteljicah obstaja pozitivno poslovno okolje), vendar se je kljub temu število sklenjenih BIT v obdobju po letu 1990 zelo povečalo in je do danes naraslo na 3400 BIT (do leta 1989 sklenjenih 309 BIT, do leta 1994 pa 700 BIT (vir: ICSID)). Skladno s porastom števila

sklenjenih BIT se je povečevalo tudi število vloženih zahtevkov za arbitražo; do leta 1994 je bilo število arbitražnih zahtevkov - ISDS zanemarljivo, od leta 1995 dalje do danes pa je bilo vloženih 586 zahtev (v letu 2012-62 in v letu 2013-57 (vir: ICSID).

Prva generacija BIT

Predhodniki BIT so bili Sporazumi o prijateljstvu, trgovini in pomorstvu, ki izvirajo iz 19. stoletja in so že vključevali tudi zaščito investicij. Prvi samostojni BIT je bil sklenjen v letu 1959 in sicer med Federalno Republiko Nemčijo in Pakistanom. Od tega leta dalje so druge zahodno evropske države hitro sledile pobudi Nemčije in v kratkem času sklenile 90 BIT. Sopogodbence so bile v glavnem manj razvite države in države, ki bile preje njihove kolonije, ki niti v političnem niti v ekonomskem smislu niso dosegale primerljive stopnje razvitosti, zato je BIT ščitil zahodnoevropske investitorje in je omilil stopnjo tveganja zaradi politične nestabilnosti in zaradi nestabilnega poslovnega okolja ter nezaupanja v neodvisnost sodnega sistema. Ti sporazumi so za reševanje sporov predvidevali le reševanje sporov med pogodbenicama in sicer pred ad hoc arbitražnim sodiščem. Zaščita investicij v teh BIT je bila osredotočena na zagotavljanje nacionalne obravnave, obravnave po načelu največjih ugodnosti ter repatriacije dobička in kapitala.

Druga generacija BIT

Obdobje druge generacije BIT se začne 10 let po sklenitvi prvega BIT in je povezano s sprejetjem Konvencije o reševanju investicijskih sporov med državami in državljani drugih držav (v nadaljevanju: ICSID) (International Center for Settlement of Investment Disputes), ki je začela veljati v letu 1966 in h kateri je do danes pristopilo 150 držav. ICSID je ena od petih institucij Svetovne banke in je mednarodna arbitražna institucija, ki za reševanje sporov ISDS zagotavlja administrativno podporo - nudi pomoč pri imenovanju arbitrov in zagotavlja prostore za vodenje arbitražnih postopkov. K ICSID je pristopila tudi Republika Slovenija.

Prvi BIT, ki spada v t.i. drugo generacijo in ki je vseboval klavzulo ISDS, je bil sklenjen leta 1968 med Nizozemsko in Indonezijo. Od tega leta dalje pa do danes, je bil mehanizem ISDS standard v BIT in je predstavljal eno od najbolj pomembnih določb sporazumov.

Tretja generacija BIT

V tretjo generacijo spadajo BIT, ki so bili sklenjeni po letu 1990. Značilno za to generacijo BIT je nadgradnja obstoječih standardov zaščite investicij z določbami o plačilu odškodnine v primeru indirektnih razlastitev, z določbo o popolni zaščiti in varnosti, ki glede na sodno prakso ICSID dopušča zelo široke možnosti za interpretacijo, »umbrella clause«, ki razširja veljavnost sporazuma še na pogodbene obveznosti države pogodbenice (koncesije, pogodbe v zvezi z javnimi storitvami) in »sun set« klavzula, ki v primeru odpovedi sporazuma podaljšuje njegovo veljavnost za pogodbeno dogovorjeno časovno obdobje.

Republika Slovenija in BIT

Republika Slovenija je po osamosvojitvi oblikovala listo držav, s katerimi je želela prioritarno sklepati BIT. Države so bile razvrščene v dve kategoriji in sicer: v prvi so bile države EU-15, ki so izrazile interes za sklenitev BIT z vsemi takrat potencialnimi novimi državami članicami EU (EU-10), ker ni bilo zaupanja v primerljivo stopnjo razvitosti z obstoječimi državami članicami EU (EU-15). To je bilo takrat v interesu Republike Slovenije, ki je z tudi s sklepanjem BIT dokazovala stabilnost političnega in ekonomskega okolja in izpolnjevanje pogojev vezanih na pristopne obveznosti v okviru pridružitvenega procesa k EU za področje mednarodnega sodelovanja. V drugo skupino držav pa so se uvrščale države, ki so bile potencialne prejemnice slovenskega kapitala in v katerih je Republika Slovenija imela interes zaščititi slovenske investitorje (npr. države bivše Jugoslavije, Ukrajina, Ruska federacija).

Slovenski osnutek BIT je skladno z mednarodnim investicijskim pravom vseboval vse mednarodno uveljavljene standarde zaščite tujih investicij, vključno s klavzulo ISDS. To je bilo iz v prejšnjem odstavku pojasnenih razlogov tudi v interesu Republike Slovenije. Republika

Slovenija je do danes sklenila 34 BIT.

Uporaba mehanizma ISDS zoper Republiko Slovenijo

Zoper Republiko Slovenijo so bili do sedaj pred ICSID vloženi trije zahtevki za reševanje sporov med investitorjem in državo in sicer:

prvič leta 2004, ko je nizozemska družba Interbrew vložila zahtevke za arbitražo v zvezi s prevzemom pivovarne Union; spor se je zaključil s poravnavo, po tem ko je bil že konstituiran arbitražni tribunal (pravna podlaga BIT)

drugič leta 2005, ko je Hrvatska Elektroprovreda vložila zahtevke za arbitražo pred ICSID zaradi nedobavljene električne energije iz jedrske elektrarne Krško; arbitražni postopek je še v teku (pravna podlaga Pogodba o energetski listini) in

tretjič leta 2013, ko je italijanska družba Grassetto vložila zahtevke za arbitražo zaradi povračila škode, ki naj bi ji nastala pri izgradnji tunela Trojane; postopek še poteka, arbitražni tribunal je na drugem zasedanju odločal o pristojnosti ICSID. Arbitražna odločba naj bi bila izdana predvidoma do junija 2015 (pravna podlaga BIT).

EU in investicijska politika ter sklepanje investicijskih sporazumov

Politika do tujih investicij in sklepanje investicijskih sporazumov (v nadaljnjem besedilu: IIA) od leta 2009 dalje spada v izključno pristojnost EU. Republika Slovenija je ob prenosu pristojnosti zagovarjala stališče, da je na ravni EU potrebno oblikovati ambiciozno investicijsko politiko, ki bo slovenskim/evropskim investitorjem zagotavljala ustrezno zaščito in varnost.

Skupna trgovinska politika EU se oblikuje v okviru Odbora za trgovino in njegove delovne skupine Storitve in Investicije. Oblikovanje stališč do skupne trgovinske politike spada v pristojnost Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo. Stališča se oblikujejo sprotno in skladno z nacionalno razvojno strategijo, z drugimi strateškimi dokumenti, ki so povezani z investicijsko politiko ter skladno s prioritetami slovenskega gospodarstva. Hkrati pa se upošteva tudi širši mednarodni vidik dotične pogodbenice oz. njeno članstvo v mednarodnih organizacijah, katerih obveznosti posegajo na oz. imajo pravne implikacije na investicijsko politiko. Kot najbolj pomembno lahko izpostavimo članstvo v OECD oz. konkretnejše obveze, ki izhajajo iz pravno zavezujočih instrumentov OECD- Kodeks o liberalizaciji kapitalskih tokov in Kodeks o liberalizaciji nevidnih tekočih operacij (Kapitalski in Storitveni kodeks). Slednja tujim investicijam zagotavljata zelo visoko pravno zaščito in varnost, zato tudi z vidika spoštovanja načela ekonomičnosti in transparentnosti ni smotno podvajati reguliranja istega področja na dveh različnih mednarodno pravnih temeljih.

Kar zadeva sklepanje IIA Evropska Komisija tehnično gledano nima enovitega pristopa; z nekaterimi državami sklepa samostojne IIA (Kitajska in Burmo-Myanmar), z nekaterimi drugimi državami pa je področje zaščite investicij, vključno z mehanizmom za reševanje sporov ISDS, vključeno v celovite sporazume o prosti trgovini (v nadaljnjem besedilu: FTA) (s Kanado, Singapurjem, Japonsko, Združenimi državami Amerike, Viet Namom).

Glede na to, da je institut ISDS zaradi ohlapne interpretacije IIA s strani arbitražnih tribunalov začel vzbujati nezaupanje, in glede na to, da vse več držav odpoveduje IIA ter da nekatere predvsem manj razvite države odpovedujejo tudi Konvencijo ICSID, ki je podlaga za ISDS, se je v okviru EU začela razprava, da se v IIA vključijo določene »varovalke«, ki bi preprečile potencialno zlorabo instituta ISDS in sicer: vključitev določb o transparentnosti, o obvezni interpretaciji sporazuma, o pravici držav do reguliranja področij, ki so v javnem interesu – »right to regulate«, o nedovoljenosti paralelnih postopkov (pred domačimi sodišči in pred arbitražo), o kodeksu za imenovanje arbitrov, o plačilu stroškov arbitražnega postopka s strani investitorja v

primeru, če je zahtevek za arbitražo neutemeljen. Ker so bile revidirana besedila teh določb vključena v IIA, se je Republika Slovenija strinjala, da se ISDS vključi v naslednje sporazume: z Indijo, Kitajsko, Mynmarjem, Kanado in z Japonsko.

Vezano na sklepanje prosto trgovinskih sporazumov in investicijskih sporazumov na ravni EU že vse od sprejetja Lizbonske pogodbe ostaja odprto tudi vprašanje o pristojnosti oz. naravi sporazumov. Glede na to, da vsebina teh sporazumov posega tako v pristojnost nacionalnih zakonodaj, kakor tudi v pristojnost EU, so to sporazumi v mešani pristojnosti in jih zato sklepajo države članice EU in EU.

TTIP

TTIP je obsežen trgovinski sporazum, ki ureja številna področja, med katerimi je tudi področje investicij. V fazi razprav o podelitvi mandata oz. določitvi pogajalskih direktiv je v okviru delovne skupine Odbora za trgovino Storitve in investicije potekala obsežna razprava. Večina držav članic in tudi Republika Slovenija je zagovarjala stališče, da vključitev celotnega področja zaščite investicij v TTIP ni potrebna, ker so investicije ustrezno zaščitene s pravnimi instrumenti OECD (Kodeksom o liberalizaciji kapitalskih tokov in Kodeksom o liberalizaciji tekočih nevidnih operacij); mehanizem ISDS, ki ga pravni instrumenti OECD ne urejajo pa ni potreben, ker v državah pogodbenicah (EU in ZDA) veljajo visoki standardi vladavine prava in ker je prvenstveno namenjen zaščiti investitorjev v državah, ki nimajo ustreznega razvitega sodnega sistema oziroma kjer obstaja dvom v neodvisnost sodstva.

Mandat za začetek pogajanj za sklenitev TTIP je bil Evropski komisiji podeljen na ravni ministrov. Vključeval je tudi področje investicij, vključno z mehanizmom ISDS.

Zaradi vse večjega zanimanja javnosti za TTIP in predvsem zaradi vse bolj naraščajočega nezaupanja v ISDS, ki je bilo podprto z objavo nekaterih arbitražnih odločb, ki kažejo na sume zlorab tega instituta, zaradi nekonsistentnosti arbitražnih tribunalov pri razsojanju (različne kvalifikacije arbitrov in način njihovega imenovanja), zaradi široke interpretacije nekaterih določb sporazuma, ki je posegala v suvereno pravico držav po reguliranju področij, ki so v javnem interesu (področje varstva okolja, zdravja, šolstva), zaradi ohlapne razlage določbe o indirektni ekspropriaciji, »umbrella clause«, ki razširja zaščito investicij tudi na pogodbene obveznosti države ter glede na preširoko interpretacijo načela pravične in enakopravne obravnave, je Evropska komisija v septembru 2014 objavila javno posvetovanje in javnosti zastavila vprašanja glede vključenosti področja zaščite investicij in ISDS v TTIP. Odziv javnosti na vprašalnik je bil največji doslej, rezultati, ki so bili objavljeni v januarju 2015 pa kažejo, da 97 % udeležencev javne razprave nasprotuje vključitvi zaščite investicij in vključitvi mehanizma ISDS v TTIP. Po objavi rezultatov je Evropska komisija pogajanja o zaščiti investicij v TTIP začasno prekinila. V vmesnem času bo EK na podlagi poročila o javnem posvetovanju vodila razprave z vladami nekaterih držav članic, z Evropskim parlamentom in s civilno družbo ter oblikovala revidiran predlog določb vezanih na področje zaščite investicij v TTIP, ki bo predstavljal podlago za nadaljnja pogajanja.

Civilna družba tudi v Republiki Sloveniji spremlja pogajanja Evropske Komisije za sklenitev prostotrgovinskih sporazumov in samostojnih investicijskih sporazumov, predvsem sklenitev TTIP in CETO. Na Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo s predstavniki civilne družbe potekajo redni sestanki, na katerih so zainteresirani predstavniki civilne družbe sprotno obveščeni o stanju pogajanj za sklenitev TTIP. Predstavniki civilne družbe izražajo pomisleke glede ureditve področij zaščite potrošnikov, pravic delavcev varstva okolja, zdravstva, varne prehrane ter nasprotujejo vključitvi ISDS v TTIP, ker ocenjujejo, da je to v nasprotju z interesi RS. V tej zvezi so na Odbor vlade RS za gospodarstvo naslovili javni poziv Vladi RS, naj zavzame stališče, da se ISDS izključi iz TTIP.

Podobni negativni odzivi s strani civilnih družb do ISDS so tudi v večini drugih držav EU, ki svoje nestrinjanje opirajo na strokovna mnenja in ekspertize, ki so jih izdelali ugledni mednarodno-pravni instituti, ki tudi nasprotujejo vključitvi ISDS v TTIP. Negativno stališče do ISDS v TTIP je zavzel tudi prof. Damjan v svoji študiji o učinkih sklenitve TTIP na slovensko gospodarstvo.

Republika Slovenija z ZDA nima sklenjenega BIT. Pogajanja so potekala v letu 1999, vendar besedila sporazuma ni bilo mogoče uskladiti, ker so standardi zaščite investicij v ameriškem BIT presegali standarde zaščite investicij v okviru slovenskega pogajalskega osnutka BIT in tudi standardov zaščite investicij na nivoju EU; upoštevanje slednjega je bilo za RS zelo pomembno, ker je bila v zaključni fazi pogajanj za članstvo v EU. Poleg tega bi bili slovenski investitorji zaradi številnih izjem od nacionalne obravnave in od obravnave držav po načelu največjih ugodnosti, ki izhajajo iz političnega sistema ZDA (federalna, zvezna raven) v neenakopravnem položaju z ameriškimi investitorji.

CETA

CETA je obsežen prostotrgovinski sporazum, ki obsega tudi področje zaščite investicij, vključno z mehanizmom ISDS. Pogajanja za sklenitev CETA, ki jih je podprla tudi Republika Slovenija, so bila na ekspertni ravni zaključena septembra 2014, trenutno pa potekajo postopki, ki so potrebni za podpis in uveljavitev sporazuma. V zvezi s postopki ratifikacije je še vedno odprto vprašanje o pristojnosti. Večina držav članic Evropske Unije in tudi Republika Slovenija zastopa stališče, da je sporazum glede na vsebino, predvsem s področja zaščite investicij, v mešani pristojnosti in da je za njegovo uveljavitev potrebna ratifikacija tudi v nacionalnih parlamentih držav članic, pri čemer Evropska Komisija meni, da sporazum spada v izključno pristojnost Evropske Unije.

Določbe CETA, ki se nanašajo na ISDS v nasprotju z obstoječimi sporazumi natančneje opredeljujejo področje uporabe in s tem zmanjšuje možnost zlorab, še vedno pa ostajajo že izraženi dvomi. Poleg tega je velika pomanjkljivost obstoječega besedila tudi pravna neurejenost pritožbenega postopka, ki ga bo mogoče uvesti šele po uveljavitvi sporazuma in po oblikovanju skupnih organov na podlagi sporazuma (točka c 1. odstavek člena X.42). Teh pomanjkljivosti ni mogoče odpraviti v postopku pravnega pregleda besedila sporazuma, s katerim se odpravljajo le administrativno tehnične napake.

TiSA

Namen TiSA sporazuma je dogovor o večstranskem (plurilateralnem) storitvenem sporazumu na področju trgovine s storitvami, ki bo primerljiv s Splošnim sporazumom o trgovini s storitvami (GATS), z možnostjo, da v naslednji fazi postane mnogostranski (multilateralni). TiSA sporazum naj bi nadomestil zastoj v pogajanjih o liberalizaciji trgovine s storitvami iz Razvojne agende iz Dohe (DDA), ki so se v okviru Svetovne trgovinske organizacije začela že leta 2001.

Sporazum bo vseobsegajoč, brez vnaprejšnje izključitve posameznega sektorja ali načina ponudbe storitev, pri čemer je izpostavljen cilj, da se poenostavijo pogoji za izvajanje storitev (npr. dovoljenja, licence) predvsem v mednarodnem pomorskem transportu, e-trgovini, telekomunikacijah, finančnih storitvah, začasni prisotnosti tujih fizičnih oseb in pri izvedbi vladnih naročil.

TiSA sporazum ne vključuje področja zaščite investicij niti ne vključuje mehanizma ISDS. Način reševanja sporov v TiSA sporazumu bo primerljiv z načinom reševanja sporov v okviru Svetovne trgovinske organizacije in bo omejen le na spore, ki jih bo ena država podpisnica sprožila proti drugi državi podpisnici, v kolikor ta ne bi izpolnjevala svojih obvez v okviru TiSA.

